

Nr 107

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om inrättande av en pressens lånefond m. m. jämte motioner.

(5:e avd.)

Propositionen

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 (bilaga 4, punkt G 5) beräknat vissa medel för stöd åt pressen, har Kungl. Maj:t i propositionen nr 48 under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 14 mars 1969 föreslagit riksdagen att 1) godkänna i statsrådsprotokollet förordade grunder för samdistributionsrabatt till dagstidningar att gälla fr. o. m. den 1 januari 1970, 2) besluta om inrättande av pressens lånefond och godkänna i statsrådsprotokollet förordade grunder för utlåning från denna fond, 3) medge att från pressens lånefond får beviljas lån under budgetåren 1969/70—1973/74 intill ett sammanlagt belopp av 125 000 000 kr., 4) till Samdistributionsrabatt för dagstidningar för budgetåret 1969/70 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 000 000 kr., 5) till Pressens lånefond för budgetåret 1969/70 på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd, finansdepartementet, anvisa ett investeringsanslag på 25 000 000 kr.

Sedan början av 1950-talet har antalet dagstidningar sjunkit och uppgick år 1968 till drygt 100, en nedgång med ca 40 %. Som tidningar räknas då publikationer som utkommer med minst tre nummer per vecka och som inte delar huvudredaktion med någon annan tidning, dvs. inte är s. k. avläggare. Denna utveckling har lett till att antalet orter där endast en tidning utges har ökat. År 1950 hade 42 utgivningsorter endast en tidning, medan motsvarande antal år 1968 var 62. Antalet fler-tidningsorter minskade under samma period från 51 till 20.

Nedläggningarna har i hög grad koncentrerats till de s. k. andratidningarna, dvs. de tidningar som har en upplagemässigt större konkurrent på sin utgivningsort.

Under perioden 1945—1968 har 62 andratidningar lagts ned jämfört med 15 förstatidningar. Parallellt med nedläggningen av andratidningar har skett en kraftig reduktion av dessa tidningars upplageandel. År 1950 hade andratidningarna 40 % av de abonnerade upplagorna på vardagar, år 1967

knappt 23 %. Totalt har tidningsläsandet ökat. År 1950 såldes 490 tidnings-exemplar per 1 000 invånare under vardagar, år 1967 539 exemplar. Ökningen har helt tillfallit lösnummertidningarna. De abonnerade tidningarnas upplaga har under perioden i stort sett ökat i samma takt som befolkningen. Under de senaste åren har dock en nedgång noterats.

För åren 1963 och 1967 kan vissa jämförelser göras mellan förstatidningarnas och andratidningarnas ekonomiska utveckling. För hela branschen gäller att bruttoresultatet förbättrats mellan år 1963 och år 1967. Ekonomiska svårigheter har drabbat främst andratidningarna. I genomsnitt har deras intäktsökning varit mindre än förstatidningarnas. Det beror framför allt på att en avsevärd försämring inträffat på annonsmarknaden. Andratidningarnas finansiella position var år 1967 avsevärt svagare än år 1963. År 1967 erhöll 13 andratidningar vederlagsfria tillskott.

På grundval av förslag av 1967 års pressutredning föreslås i propositionen åtgärder för att främja dagspressens ekonomiska villkor. Enligt propositionen syftar åtgärderna till att skapa existensbetingelser för en allsidig press och vidmakthålla en fri opinionsbildning.

En pressens lånefond föreslås skola inrättas. Från fonden skall kunna lämnas lån till dagstidningsföretag i syfte att göra dessa mera konkurrenskraftiga. Låneverksamheten skall ha försökskaraktär. För den närmaste femårsperioden föreslås att lån skall få lämnas inom en ram av 125 milj. kr.

Vidare föreslås att en samdistributionsrabatt införs för att främja samdistribution av dagstidningar. Kostnaderna beräknas till 10 milj. kr. för helt år.

För nästa budgetår föreslås anslag av 25 milj. kr. till lånefonden och 5 milj. kr. till samdistributionsrabatten.

Motionerna

I detta sammanhang har utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 960 av herr Lundström m. fl. samt II: 1104 av herrar Carlshamre och Lothigius vari hemställdes att riksdagen måtte godkänna propositionen nr 48 med den ändringen att samdistributionsrabatt även skall utgå vid samdistribution genom av tidningarna ägda lokala respektive regionala distributionsföretag,

dels motionen I: 963 av fru Segerstedt Wiberg vari hemställdes att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om statlig samdistributionsrabatt,

dels motionen I: 975 av herr Hernelius och fru Diesen vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 48 måtte beakta vad i motionen anförts,

dels motionen I: 976 av herr Hernelius och fru Segerstedt Wiberg vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 48 måtte beakta vad i motionen anförts,

dels motionerna I: 977 av herr Larfors och II: 1125 av herr Svensson i Eskilstuna m. fl. vari hemställda 1) att riksdagen beslutar att medel för tidningstekniskt och tidningsadministrativt forsknings- och utvecklingsarbete utgår under budgetåren 1969/70—1973/74 till ett sammanlagt belopp av 5 miljoner kr., 2) att dessa medel efter anvisningar från Kungl. Maj:t skall förvaltas och utbetalas i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionerna,

dels motionerna I: 978 av herrar Nils Theodor Larsson och Mattsson samt II: 1122 av herr Antonsson m. fl. vari hemställda att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 48 måtte besluta 1) att lån ur pressens lånefond skall kunna beviljas tidningsföretag enligt av departementschefen angivna grunder samt dessutom för omplacering av jämförbara äldre lån, 2) att till Pressens lånefond för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag på 25 000 000 kr., varav högst 5 000 000 kr. att användas till lån som kan avskrivas i enlighet med vad som anförs i motionerna, 3) att samdistributionsrabatt skall utgå vid samdistribution genom riksomfattande distributionsföretag och genom av tidningarna ägda lokala eller regionala distributionsföretag,

dels motionerna I: 979 av herrar Svanström och Johan Olsson samt II: 1123 av herr Dahlgren m. fl. vari hemställda att riksdagen vid behandling av propositionen nr 48 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och förslag till införande av ett grundbelopp för statlig annonsering i enlighet med de riktlinjer som anges i motionerna,

dels motionen II: 1103 av herrar Börjesson i Falköping och Eriksson i Bäckmora vari hemställda att riksdagen måtte besluta att beslut i låneärende som slutbehandlats av styrelsen för pressens lånefond inte får hemlighållas,

dels motionen II: 1124 av herr Svensson i Eskilstuna m. fl. vari hemställda att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att samdistributionsrabatt skall kunna utgå till deltagande tidningsföretag även i sådan form av samdistribution som sker i regionala eller lokala distributionsföretag när i enlighet med propositionens riktlinjer kostnadsfördelningen inte tar hänsyn till spridningsintensiteten och när andratidningar inte heller på annat sätt behandlas diskriminerande.

Utskottet

Vid en undersökning av dagspressens roll bland massmedia har 1967 års pressutredning funnit att dagstidningarna är det nyhetsmedium som når den största delen av befolkningen. Konstaterandet gäller såväl räckvidden inom befolkningen som ambitionsgraden i fråga om fullgörandet av de funktioner som utredningen studerat, nämligen den opinionsbildande funktionen, informationsfunktionen och underhållningsfunktionen. I fråga om den lokala informationen synes regionalradion vara den enda konkurrenten,

men inte heller denna kan konkurrera med dagstidningarna när det gäller publikens storlek eller bevakningens omfattning och intensitet.

Material som frambragts av 1967 års pressutredning visar vidare att dagstidningarnas ekonomiska situation generellt inte är otillfredsställande. Svårigheterna är främst koncentrerade till andratidningsföretagen. Detta material bestyrker sålunda tidigare undersökningar.

Utskottet erinrar om att det försämrade ekonomiska resultatet för främst andratidningar har i väsentliga stycken initierat debatten om behovet av statligt stöd till dagstidningarna.

Mot bakgrunden av den från opinionsbildningssynpunkt ogynnsamma strukturutvecklingen inom den svenska tidningsbranschen har i den förevarande propositionen på grundval av förslag av pressutredningen lagts fram förslag om en av det allmänna finansierad samdistributionsrabatt och om en pressens lånefond.

Den statliga *samdistributionsrabatten* för dagstidningar avser att sänka distributionskostnaderna och därmed stimulera till ökad samdistribution och större valfrihet för tidningskonsumenterna.

I syfte att främja samdistributionen föreslås i propositionen att staten betalar ett visst belopp för distribuerat exemplar till de tidningar som är villiga att samdistribuera med en kostnadsfördelning mellan de deltagande tidningsföretagen som ger ökad jämställdhet i konkurrensen. För förslaget förverkligande behövs enligt departementschefens uppfattning minst två riksomfattande distributionsföretag. På distributionsföretagen ställs det kravet att de på varje ort, där tidningsföretagen så önskar, skall kunna åta sig distributionsarbete. I nuläget synes endast postverket och AB Svenska pressbyrån kunna uppfylla detta krav. Samdistributionsrabatt skall endast kunna förmedlas av distributionsföretag som förbundet sig att anordna särskild tidningsutbärningstur på varje ort där minst två rabattberättigade dagstidningsföretag begär det. I fråga om taxesättningen anförs att distributionsföretagen bör förbinda sig att i princip tillämpa en sådan taxesättning att den enskilda tidningens spridningsintensitet på orten inte inverkar på distributionskostnaden per exemplar. Distributionsföretagen bör åta sig att i de särskilda tidningsutbärningsturerna medföra samtliga dagstidningar som vid tiden för utbärningens start finns tillgängliga på orten. Det enskilda tidningsföretaget förutsätts förbinda sig att avstå från egen utbärning på alla de orter där rabatterad samdistribution förekommer och att på sådan ort överlämna hela distributionsarbetet — inklusive transporter — till distributionsföretaget.

I motionen I: 963 yrkas att riksdagen avslår förslaget om samdistributionsrabatt. Motionären känner sig inte övertygad om att rabatten kommer att få åsyftad verkan utan menar att det finns risk för att den snarare kommer att leda till ett ytterligare försvårat konkurrensläge för andratidningar genom att de kan förlora det försprång som den egna distributionen givit dem

på utgivningsorten. Härtill framhålles bl. a. att stödformen är olämplig på grund av att alla dagstidningar inte kan komma i åtnjutande av den.

Såvitt utskottet kunnat finna bör den förordade samdistributionsrabatten kunna stimulera till en samdistribution i vilken kostnadsfördelningen mellan de deltagande tidningsföretagen är ur olika synvinklar mer acceptabel än för närvarande. En sådan samdistribution bör i sin tur leda till ökad överspridning och därmed ökad valfrihet för konsumenterna. Utskottet biträder förslaget om en samdistributionsrabatt enligt av Kungl. Maj:t förordade grunder och avstyrker sålunda motionen I: 963. I anledning av detta motionsyrkande vill utskottet särskilt understryka att syftet med rabatten i första hand är att stimulera samdistribution och att utjämna distributionskostnaderna.

Av statsrådsprotokollet framgår att avsikten är att statskontoret skall anförtros uppgiften att handlägga frågor om samdistributionsrabatten och att utöva erforderlig kontroll. Utskottet vill understryka departementschefens uttalande om fortlöpande redovisning av erfarenheter beträffande rabatter m. m.

Vad därefter beträffar förmedling av samdistributionsrabatten skall sådan uppgift enligt propositionens förslag endast anförtros riksomfattande distributionsföretag, dvs. företag som förbundit sig att anordna särskild tidningsutbärningstur på varje ort där minst två rabattberättigade dagstidningsföretag begär det. I nuläget anser departementschefen att endast postverket och AB Svenska pressbyrån kan uppfylla detta krav.

Av anförandet i statsrådsprotokollet följer enligt utskottets mening att även andra riksomfattande distributionsföretag än postverket och pressbyrån kan konkurrera om att bli och komma i fråga som förmedlare av rabatten. I nu ifrågavarande avseende påkallar därför motionerna I: 978 och II: 1122 inte någon riksdagens åtgärd.

I nämnda motioner och motionerna I: 960 och II: 1104, I: 975 samt II: 1124 har framställts yrkande av innebörd att samdistributionsrabatten inte skall vara förbehållen riksomfattande företag utan kunna förmedlas även av lokala och regionala distributionsföretag.

Pressutredningen framhöll i sitt betänkande att särskild uppmärksamhet vid ärendets fortsatta behandling borde ägnas frågan om bestämmelserna om samdistributionsrabatt kunde utformas så att andra företag än de riksomfattande kan förmedla samdistributionsrabatten. Några remissinstanser har särskilt behandlat denna fråga. Bl. a. ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor har framhållit att även andra företag än riksomfattande bör få tillfälle att göra sig gällande inom större eller mindre områden.

Frågan om regionala och lokala företag bör kunna komma i fråga för samdistribution i propositionens mening har sålunda prövats vid Kungl. Maj:ts behandling av pressutredningens förslag och därvid besvarats nekande.

Utskottet har emellertid inte blivit övertygat om att pressutredningens önskemål om möjlighet i särskilda fall för icke riksomfattande men för ändamålet särskilt uppbyggda regionala och lokala företag att förmedla rabatten inte går att förverkliga. Förutsättningen skall naturligtvis vara att dessa företag i alla avseenden utom beträffande riksomfattningen uppfyller de i propositionen stipulerade villkoren. Bl. a. vad i propositionen anförs beträffande vissa övergångsanordningar ger utskottet anledning förmoda att en något mer generell utformning av bestämmelserna bör vara möjlig. Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i denna fråga.

Utskottet har funnit bärande skäl anförda för en statlig långivning till dagstidningsföretagen och tillstyrker därför förslaget om att en *pressens lånefond* skall inrättas.

Själva prövningen av låneansökningarna skall enligt propositionen anförtros en särskild fondstyrelse. Utskottet, som inte funnit anledning till erinran häremot, delar departementschefens uppfattning att det bör finnas möjlighet att hemlighålla de uppgifter angående tidningsföretags affärs- och driftförhållanden som lämnas till fondstyrelsen i låneärenden.

Enligt vad utskottet inhämtat är avsikten att i propositionen berörda bestämmelser om handlingssekretess och tystnadsplikt skall utformas så att i varje enskilt låneärende fondstyrelsens beslut om lån blir offentligt i samband med första utbetalning från fonden. Särskild åtgärd eller uttalande från riksdagens sida i denna fråga är därför inte påkallad. Till följd härav kan motionerna I: 976 samt II: 1103 avslås.

Vad därefter gäller i propositionen förordade grunder för utlåning från fonden delar utskottet uppfattningen att lån inte bör utgå till sådana projekt som till normala marknadsmässiga villkor och på ett från företagets synpunkt betryggande sätt kan finansieras på kreditmarkanden. Kungl. Maj:ts förslag om räntesatser och lånelider, ränte- och amorteringsfrihet m. m. samt säkerhet för beviljat lån tillstyrker utskottet.

Enligt propositionen bör lån kunna ges för såväl investeringar som för andra åtgärder som bedöms vara nödvändiga för att på längre sikt göra ett företag konkurrenskraftigt.

Med hänvisning till LO:s remissyttrande över pressutredningens förslag yrkas i motionerna I: 978 och II: 1122 att lån ur fonden skall kunna beviljas för lösen av ett tidningsföretags nu löpande lån som tagits för att finansiera åtgärder till vilka lån skall kunna utgå ur fonden.

En långivning i enlighet med LO:s och motionärernas förslag, dvs. lån som närmast kan karaktäriseras som saneringslån, anser utskottet kunna bli ett viktigt led i strävandena att göra ett företag konkurrenskraftigt. Ett sådant saneringslån måste innebära ökade möjligheter att bedriva verksamheten på ett ekonomiskt effektivt sätt. Grunderna för denna långivning skall vara desamma som för övriga lån från fonden.

Enligt utskottets mening är sålunda dylika saneringslån att hänföra till »övriga åtgärder» för vilka lån enligt propositionen skall kunna beviljas. Motionärernas önskemål torde alltså vara tillgodosett.

I samma motioner framställt yrkande om avskrivning av från fonden beviljade lån avstyrker utskottet.

Informationsutredningen har enligt sina direktiv att bedriva utredningsarbetet med riktpunkten att, under beaktande av kostnaderna, skapa ändamålsenliga former och handlingsregler för det allmännas informationsverksamhet. Utredningen skall undersöka på vilka områden och i vilka situationer *statlig annonsering* lämpligen bör användas och vilka riktlinjer som skall gälla vid valet mellan annonsering och annan form av tillkännagivande.

Utskottet avstyrker yrkandet i motionerna I: 979 och II: 1123 angående finansieringsformer för den statliga annonseringen m. m.

I motionerna I: 977 och II: 1125 föreslås att riksdagen anvisar särskilda medel till *tidningstekniskt och tidsningsadministrativt forsknings- och utvecklingsarbete*.

Pressutredningen har i sitt betänkande fäst uppmärksamheten på viktiga utbildnings- och forskningsfrågor. Utredningen understryker angelägenheten av att dagstidningarnas personal får möjlighet till utbildning och fortbildning i takt med den allmänna utbyggnaden av utbildningsväsendet. En rad för dagspressen angelägna forskningsområden och forskningsaktiviteter har inventerats. Utredningen utgår från att de organ som fördelar samhällets bidrag till forskningen kommer att i ökad utsträckning kunna beakta även dessa forskningsbehov.

Det i motionerna I: 977 och II: 1125 framställda yrkandet överensstämmer i allt väsentligt med ett av statskontoret i ämbetsverkets remissyttrande upptaget förslag.

Utskottet ansluter sig till departementschefens mening att förslag till åtgärder inom ifrågavarande utbildnings- och forskningsområden bör prövas i annat sammanhang. Därför kan utskottet inte biträda förevarande motionsyrkande. Utskottet vill emellertid framhålla att utskottet anser det senast genom motionerna aktualiserade forsknings- och utvecklingsarbetet vara av stor angelägenhetsgrad.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 963, nämnda motion såvitt nu är i fråga, godkänner i statsrådsprotokollet förordade grunder för samdistributionsrabatt till dagstidningar att gälla fr. o. m. den 1 januari 1970,
2. att riksdagen i anledning av motionerna I: 960 och II: 1104, I: 978 och II: 1122, I: 975 samt II: 1124 som sin me-

ning ger Kungl. Maj:t till kännna vad utskottet anfört angående förmedling av samdistributionsrabatt,

3. att riksdagen beslutar om inrättande av en pressens lånefond i enlighet med vad som förordats i statsrådsprotokollet,

4. att riksdagen godkänner i statsrådsprotokollet förordade grunder för utlåning från pressens lånefond,

5. att riksdagen i anledning av motionerna I: 978 och II: 1122 som sin mening ger Kungl. Maj:t till kännna vad utskottet anfört angående s. k. saneringslån,

6. att riksdagen avslår motionerna I: 978 och II: 1122 i vad de avser avskrivning av lån ur lånefonden,

7. att riksdagen avslår motionen I: 976,

8. att riksdagen avslår motionen II: 1103,

9. att riksdagen medger att från pressens lånefond får beviljas lån under budgetåren 1969/70—1973/74 intill ett sammanlagt belopp av 125 000 000 kr.,

10. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 963, nämnda motion såvitt nu är i fråga, till *Samdistributionsrabatt för dagstidningar* för budgetåret 1969/70 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 5 000 000 kr.,

11. att riksdagen till *Pressens lånefond* för budgetåret 1969/70 på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisar ett investeringsanslag av 25 000 000 kr.,

12. att riksdagen avslår motionerna I: 979 och II: 1123,

13. att riksdagen avslår motionerna I: 977 och II: 1125.

Stockholm den 13 maj 1969

På statsutskottets vägnar:

BIRGER ANDERSSON

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Birger Andersson (s), Fritz Persson (s), Rikard Svensson (s), Axel Andersson (fp), Virgin (m), fru Wallentheim (s), herrar Mårtensson (s), Bertil Petersson (s), Ottosson (m), Bengtson (cp), Herbert Larsson (s), Nyman (fp), Jonsson (s), fru Elvy Olsson (cp) och herr Lindblad (fp) samt

från andra kammaren: herrar Karlsson i Olofström (s), Almgren (s), Mellqvist (s), Eliasson i Sundborn (cp), Gustafson i Göteborg (fp), fru Lewén-Eliasson (s), herrar Nordstrandh (m), Nilsson i Tvärålund (cp), Antonsson (cp), fru Holmberg (s), herrar Blomkvist (s), Jönsson i Arlöv (s), Gustavsson i Ängelholm (s), Lothigijs (m) och Eriksson i Arvika (fp).

Reservation

av herr Ottosson (m).